

Tarmės socialinė vertė: Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos

Meilutė Ramonienė

Vilniaus universitetas

meilute.ramoniene@flf.vu.lt

Anotacija

Daugumoje Europos šalių vyraujanti kalbų standartizacijos ideologija palaiko menkesnę tarmių socialinę vertę palyginti su standartine kalba, tačiau kai kur (pvz., Šveicarijoje, Liuksemburge, Slovėnijoje, Italijoje ir kt.) tarmės gyvai vartojamos ir viešojoje komunikacinėje erdvėje. Ypatingas yra Norvegijos atvejis, kur vietinės tarmės kaip sakytinis kalbinis kodas beveik visuotinai visų socialinių sluoksnių vartojamas visuose domenuose. Tokių šalių pavyzdžiai rodo kalbų politikos, kalbinių nuostatų svarbą kalbinės įvairovės išlaikymui, vietinių tarmių gyvybingumui. Šiame straipsnyje analizuojamos Lietuvos miestų moksleivių kalbinės nuostatos tarmių atžvilgiu. Nagrinėjant projekto „Lietuvių kalba: idealai, ideologijos ir tapatybės lūžiai, 2010–2013“ devynių Lietuvos miestų mokyklose surinktus duomenis, aiškinamasi tarmių socialinė vertė, atvirasis ir paslėptasis prestižas. Organizuotų grupių diskusijų ir eksperimento medžiagos analizė rodo menkesnę tarmės statusą ir prestižą palyginti su bendrine kalba, bet kartu atskleidžia su tarme susijusį socialinį patrauklumą.

Raktažodžiai: kalbinės nuostatos, tarmė, bendrinė kalba, sociolingvistika, socialinė vertė.

Keywords: language attitudes, standard language, sociolinguistics, social value.

1. Įvadas

Daugumoje Europos šalių vyraujanti kalbų standartizacijos ideologija palaiko menkesnę tarmių socialinę vertę palyginti su standartine kalba (Trudgill 2002; Milroy 2007). Visuomenės elito, žiniasklaidos, valstybės administravimo, viešosios vartosenos kalbinė atmaina – bendrinė kalba, dažnai yra vertinama kaip ideali ar bent tinkamesnė daugeliui kalbos vartojimo sričių negu vietinės tarmės. Pastaraisiais metais plintančios kalbinės įvairovės toleranciją, tarmių vartoseną remiančios nuostatos, plintančios globalizacijos atsvara – regionalizacija, kai kuriose šalyse vietines tarmes atveda į viešąją erdvę, kai kur jos viešai vartojamos pagal senesnę tradiciją (pvz.,

Ramonienė, M. Tarmės socialinė vertė: Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos. *Taikomoji kalbotyra* 2013 (2), www.taikomojikalbotyra.lt

Šveicarijoje, Liuksemburge, Slovėnijoje, Italijoje ir kt.), tačiau tokių šalių Europoje yra ne tiek daug (Trudgill 2002: 29-32; Dal Negro 2008).

Ypatingas Norvegijos atvejis, kai vietinės tarmės beveik visuotinai visų socialinių sluoksnių vartojamos visose gyvenimo srityse, vis dėlto yra daugiau išskirtinis negu įprastinis. Unikali Norvegijos sociolingvistinė situacija, didelė kalbinė tolerancija, vietinių tarmių kaip sakytinio kodo vartojimas visuose domenuose, didelis tarmių prestižas pasiektas nelengvai, ilgiau nei šimtmetį dedant nemažas kalbų politikų pastangas. Gana nuosekli ilgametė Norvegijos parlamento politika per visą XX amžių patvirtinta daugelį kartų. Kaip pabrėžia sociolingvistai (Jahr 2008; Trudgill 2002), norvegų vietinių dialektų daug ryškesnį gyvybingumą nei kitose industrializuotose šalyse iš esmės užtikrino kalbų planavimas švietimo srityje, ginant vietines tarmes ir saugant natūralią vietinių atmainų vartoseną nuo standartizacijos būtent edukacinėje sistemoje. Nuolat atnaujinama juridinė bazė ir toliau yra tas stiprus veiksnys, kuris leido ir leidžia palaikyti Norvegiją išskirtinai liberalią šalį tarmių atžvilgiu. Norvegijos įstatymai mokyklų vadovus ir mokytojus skatina visose situacijose kaip sakinę kalbos formą moksleivių tarmes vartoti mokyklose¹ ir draudžia mokytojams versti vaikus mokykloje pereiti į standarto vartoseną (Trudgill 2002: 31). Šios šalies pavyzdys dar kartą patvirtina mokyklos vaidmens svarbą įgyvendinant kalbų politikos priemones.

Priešinga nuostata, mokyklose skatinanti mokytis tik bendrinės kalbos ir tik ją vartoti viešojoje erdvėje, buvo ir tebėra populiari Lietuvos švietimo sistemoje. Tai patvirtina ne vienas sociolingvistų tyrimas ir kitų sričių tyrėjų darbai, nors mokslinių publikacijų tuo klausimu esama kol kas palyginti nedaug. Paminėtini Vaicekauskienės ir Sausverdės (Vaicekauskienė ir Sausverde 2012), Aliūkaitės (Aliūkaitė 2007, 2008), Kalniaus (Kalnius 2007a, 2007b) tyrinėjimai, Vilniaus universitete apginta keletas magistro (Prūsaitytė 2012; Ramanauskaitė 2008; Rutyte 2009; Stundžytė 2013) ir bakalauro (Jančiauskaitė 2006; Vaicekauskas 2012) darbų, kur buvo analizuojamos įvairių miestų moksleivių, mokytojų, studentų kalbinės nuostatos tarmių klausimu. Visi minėti tyrimai rodo Lietuvos mokyklose gyvuojant stiprią standartizacijos ideologiją ir menką tarmių socialinę vertę, tiesa, pripažįstant, kad tarmės yra nacionalinė ir etnografinė vertybė (Vaicekauskienė ir Sausverde 2012). Ar tokios nuostatos gali palaikyti tarminių atmainų išlikimą ir gyvybingumą? O gal išties lietuvių tarmių jau "laukia tik garbinga karšatis" (Piročkinas 2012)?²

Ramonienė, M. Tarmės socialinė vertė: Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos. *Taikomoji kalbotyra* 2013 (2), www.taikomojikalbotyra.lt

Šie klausimai skatina toliau analizuoti Lietuvos miestų moksleivių kalbines nuostatas. Pabrėžtina būtent miestų jaunimo nuostatų svarba. Urbanistinio konteksto tyrimai, pirmiausia, labiausiai reprezentuoja daugumos gyventojų kalbines ideologijas, nes jau daugelį dešimtmečių du trečdaliai Lietuvos gyventojų gyvena miestuose. Kita vertus, moksleivių kalbinės nuostatos rodo visos edukacinės sistemos poveikį nuostatų formavimuisi, nes jos labiausiai yra diegiamos, palaikomos ir platinamos būtent per švietimo sistemą. Taigi mokykla yra vienas iš svarbiausių veiksnių, formuojančių kalbines nuostatas ar bent veikiančių (sąmoningai ir nesąmoningai) nuostatų formavimąsi (Garret 2010: 22). Trečia, kalbinių kodų išlikimo, ateities perspektyvas įmanoma prognozuoti, žvelgiant į jauno amžiaus kalbos vartotojų kalbines nuostatas. Tyrinėtojai ne kartą yra patvirtinę, kad nuostatos apima tris dimensijas: kognityvinę, jausminę ir elgsenos, t.y. nusiteikimo, pasirengimo veikti dimensiją (Oppenheim 1982; Perloff 2008; Sarnoff 1970). Nors nebūtinai, bet labai dažnai kalbinės nuostatos yra kalbinio elgesio pamatas, lemiantis kalbinius pasirinkimus (Edwards 2006: 329; Giles, Cooper and Fishman 1974; Coupland 1991; Garret 2010: 23-29; Ladegaard 2000; Ramonienė 2006).

Šio straipsnio tikslas – ištirti Lietuvos miestų mokyklose vyraujančias moksleivių kalbines nuostatas tarmių atžvilgiu. Siekiama nustatyti tarmių statusą ir prestižą, jų socialinę vertę, tarmių išlikimo Lietuvoje perspektyvas. Čia analizuojami duomenys, surinkti vykdant projektą „Lietuvių kalba: idealai, ideologijos ir tapatybės lūžiai, 2010–2013“ (vykdo Lietuvių kalbos institutas, projekto vadovė Loreta Vaicekauskienė, remia Lietuvos mokslo taryba, sutarties Nr. VAT-14/2010).

2. Tyrimo medžiaga ir metodai

Devynių Lietuvos miestų (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Telšių, Utenos ir Vilniaus) mokyklose 2012 m. buvo organizuoti pokalbiai su nedidelėmis 16-18 metų amžiaus moksleivių grupėmis (6-9 moksleiviai), norint išsiaiškinti jaunimo kalbines nuostatas dėl skirtingų kalbinių atmainų. Tyrime iš viso dalyvavo 83 mokyklų vienuoliktų ir dvyliktų (arba trečiosios ir ketvirtosios gimnazijos) klasių moksleiviai, 43 merginos ir 40 vaikų. Pirmiausia buvo aiškinamasi, kokias skirtingas kalbines atmainas moksleiviai gali išskirti, kaip jas gali apibūdinti (pvz., bendrinę/literatūrinę/standartinę kalbą, tarmes, jaunimo kalbą/sostinės/Vilniaus kalbą). Toliau diskusijoje buvo stengiamasi išklausti mokinių tiesiogines nuostatas visų šių kalbinių atmainų atžvilgiu, teigiamus ar neigiamus jų vertinimus ir tokio vertinimo argumentus.

Tolesnė tyrimo dalis buvo savotiškas eksperimentas, kuriuo norėta išsiaiškinti mažiau sąmoningas jaunimo kalbines nuostatas, prašant parinkti stereotipiškas savybes, apibūdinančias skirtingomis kalbinėmis atmainiomis kalbančius asmenis. Mokiniam buvo duoti kortelių su skirtingomis žmogaus savybėmis rinkiniai, kuriuos sudarė 28 teigiamas ir 28 neigiamas, antonimiškas, savybes įvardijantys apibūdinimai (žr. 1 priedą). Moksleiviams buvo leidžiama papildyti gautus rinkinius papildomais apibūdinimais, užrašant juos tuščiose kortelėse. Tolesnė eksperimento užduotis buvo priskirti iš kortelių rinkinio pasirinktas savybes atskirai bendrine kalba, tarne, jaunimo kalba ir sostinės kalba kalbantiems kalbėtojams. Šiai užduočiai kiekvienas moksleivis gavo po kortelę, vaizduojančią žmogaus figūrą, prie kurios buvo paprašytas sudėlioti atrinktas viena ar kita atmaina kalbančiojo savybes, būdingesnes savybes dedant arčiau, mažiau būdingas – toliau nuo figūrėlės. Baigus dėlionę apie skirtingos atmainos vartotoją, apie figūrėlės sudėlioti kortelių rinkinukai buvo fotografuojami (pavyzdžius žr. 2 priede), o po to diskusijos dalyvių buvo prašoma pakomentuoti, kodėl tiems kalbėtojams priskyrė vieną ar kitą bruožą. Šiame straipsnyje analizuojami duomenys susiję tik su nuostatomis tarmių atžvilgiu, iš dalies juos lyginant su nuostatomis dėl bendrinės kalbos. Analizuojami duomenys iš esmės yra gauti tiesioginiu būdu ir parodo daugiau atvirąjį nei paslėptąjį tarmių prestižą. Tačiau atliktas eksperimentas, iš kurio matyti stereotipinis įvairių kalbos atmainų vartotojų poveikslas, leidžia įžvelgti ir sąmoningas nuostatas kalbinių kodų atžvilgiu.

3. Duomenų analizė ir rezultatai

Tyrėjų pabrėžiama, kad nuostatos yra sudėtingas psichologinis konstruktas, kompleksiškas fenomenas, kurio neįmanoma stebėti ir tirti tiesiogiai (Garret 2010: 19-20). Per keletą intensyvaus kalbinių nuostatų tyrimų dešimtmečių yra sukurta įvairių skirtingo pobūdžio metodų nuostatų analizei, tiek tiesioginių, tiek netiesioginių. Tačiau kiekvienas iš šių metodų, be teigiamų aspektų, turi ribotumą, todėl suprantama ir tyrėjų darbuose pabrėžiama, kad skirtingų metodų integracija ar bet kokie nauji tyrimo būdai vertingai prisideda prie nuostatų tyrimų (Garret 2010). Iš atliktų tyrimų matyti, kad požiūriai į kalbinę atmainą rodo socialinį kalbos vartotojų statusą, atskleidžia kalbinio kodo socialinę vertę (Edwards 2006; Garret 2010), kuri išryškėja išskiriant keletą kiek skirtingai klasifikuojamų įvairių dimensijų, pvz., galią, statusą, kompetenciją, solidarumą, socialinį pranašumą/viršenybę, socialinį patrauklumą, dinamiškumą ar pan. (Edwards 2006; Garret 2010: 66).

Šiame straipsnyje siekiama išsiaiškinti, kokia socialinė vertė skiriama tarminei kalbos atmainai ir kaip vertinami kalbėtojai, vartojantys tarmę. Pirmiausia bus aptartas tarmės kaip kalbinio kodo tiesioginis vertinimas, rodantis tarmių atvirąjį prestižą, o toliau bus išryškinta, kokios socialinės vertės priskiriamos tarmės vartotojams, lyginant su kalbėtojais bendrine kalba ir išskiriant socialinį pranašumą/viršenybę ir socialinį patrauklumą. Antroji tyrimo dalis leis įvertinti ir tarmių paslėptąjį prestižą, susijusį su realiu tarmių gyvybingumu.

3.1. Tarmės išskirtinumas, estetiškas patrauklumas ir komunikacinė erdvė

Dauguma tyrime dalyvavusių moksleivių, tiek iš sostinės, tiek iš provincijos mokyklų, pabrėžė įvairių tarmių lingvistinį patrauklumą, emocingumą, savitumą, tarmių grožį:

- (1) Pokalbis Vilniaus mokykloje:

...skirtingos visos tarmės. Labai gražios iš tikrųjų. [Mergina 1]

...ypač žemaičių. [Vaikinas 3]

Labai graži, visos tarmės labai gražios. [Mergina 2]

Įdomiausia suvalkiečių tikrai. <...> ir, pavyzdžiui, mano bent tėvai užaugę kaime, ten girdžiu, kaip kaimynai kalba, gražu klausytis iš tikrųjų. [Mergina 1]

... labai spalvota, labai spalvota tokia, labai turtinga kalba. [Vaikinas 1]

- (2) *Žinokit, kai pabūnu kaime kokia porą savaitių vasarą, tai būna taip, kad ir pati nepastebiu ir pasakau ką nors žemaitiškai; o šiaip tai, nu, tai nėra sunku ir tai yra labai gražu iš tikrųjų, kada žmonės kalba kiti žemaitiškai, tokia tikra žemaičių kalba sena ta.* [Mergina 2, Klaipėda]

- (3) *Aišku, įdomu, kai nuvažiuoji į kokią Žemaitiją ten paklausyt žmonių, kaip šneka, tai jauties kaip užsieny, kaip kitoj valstybėj.* [Vaikinas 3, Panevėžys]

- (4) *Gal tiesiog ji nėra tokia įspūdinga (Panevėžio tarmė), kaip kitos, pavyzdžiui, žemaičių man tai kalba, nežinau, graži, įspūdinga.* [Vaikinas 2, Panevėžys]

- (5) *... o kada kažkas kitas kalba, ten ar aukštaičiai, ar žemaitiškai, arba ten dar ir dzūkiškai ką nors pasako, tai išvis tada būna o, kaip faina, nes labai nedaug tokių žmonių, kurie dar taip moka.* [Mergina 2, Klaipėda]

- (6) *Aš sutikčiau su Rapolu, kad būtent žmonės, kalbantys tarme, tarmėmis, jie yra labiau nuoširdūs, nes jų būtent ta kalba labiau pilna tų emocijų, nes ta bendroji kalba vis tiek*

jinai nepadedą gal labiau atskleisti savo emocijas ir tos tarmės yra daug raiškesnės, bent jau mano nuomone. [Vaikinas 4, Šiauliai]

- (7) *Marijampolės yra labai tas „Marijampolukė“, „mašinukė“, man tai labai patinka ta jų tarmė, tokia įdomesnė negu mūsų miesto.* [Mergina 1, Šiauliai]
- (8) *Tokia linksma, tokia miela, šilta (Marijampolės tarmė).* [Vaikinas 1, Šiauliai]

Tačiau pokalbiuose su moksleiviais išsakyta ir priešingų nuomonių dėl tarmių patrauklumo. Ypač gyvenantys arčiau ryškesnių, labiau nuo bendrinės kalbos besiskiriančių tarmių ar patys tarmiškai mokantys miestiečiai, pvz., klaipėdiškiai mokiniai, kurie dažniau susiduria su žemaičių tarmėmis, ir Panevėžyje, Šiauliuose gyvenantys jaunuoliai (žr. 9-13 pvz.) išsakė ir neigiamus tarmių vertinimus, teigė besigėdijantys savo tarmės:

- (9) *artimesnė gal, jeigu močiutės šneka ar kaimuose kažkaip ta kalba netgi, nu, artima mūsų praeičiai, šeimai, gal giminei dar taip va, bet šiaip man žemaičių kalba labai grubi tokia atrodo, nu, tokia.* [Mergina 3, Klaipėda]
- (10) *...nu, kad ir per televizorių, jei, pavyzdžiui, rodo, kad panevėžietis vienas šnekėjo, tai labai jaučias, kaip labai negražiai, toks skambesys keistas labai.* [Mergina 4, Panevėžys]
- (11) *... nėra labai baisi; bet, ta prasme, kai rimtai žiūrim per televizorių ir matom va kalbina panevėžietį kokį, kažkaip net nejauku darosi.* [Vaikinas 1, Panevėžys]
- (12) *Net gėda mum patiems.* [Mergina 3, Panevėžys]
- (13) *... negi mes taip kalbam patys, tai taip taip negražiai kažkaip.* [Vaikinas 1, Panevėžys]

Ne vienas tyrimas yra patvirtinęs, kad estetiški argumentai vertinant kalbinius kodus taip pat yra paremti socialinėmis konvencijomis (Edwards 2006), t.y. gražiomis kalbinėmis atmainomis laikomos prestižinių visuomenės sluoksnių vartojami kodai, standartinė kalba arba bent panašesnis į standartą variantas. Galimas dalykas, kad tos tarmės, kurios savo kalbinėmis ypatybėmis labiau skiriasi nuo bendrinės kalbos, ypač patiems kalbėtojams ta tarme dažniau gali atrodyti negražios, pvz., žemaičių ar rytų aukštaičių tarmės (dar plg. Ramonienė 2006). Neigiami estetiški vertinimai gali būti susiję su tarmių vertinimu kaip „netaisyklingų“, palyginti su bendrine kalba (žr. 14, 15 pvz.). Toks menkos socialinės vertės kalbinio kodo apibūdinimas gana dažnai minimas ir kitų tyrėjų darbuose (Kristiansen 2011).

- (14) *Ir aš galbūt netgi sakyčiau netaisyklinga, nes man apskritai klausant šiaurietiškos tarmės labai atrodo, kad yra netaisyklinga, taip pasąmoningai. [Vaikinas 5, Šiauliai]*
- (15) *Nu, aš, tarkim, esu girdėjęs atvejį, kai klasiškai, pavyzdžiui, tėvai draudžia namie bendrauti šiaurietiška ir sako, šnekėk taisyklingai, kaip čia šneki, kaip čia visai muzikė vos ne. [Vaikinas 3, Šiauliai]*

Daugelis kalbinių nuostatų tyrimų rodo, kad skirtingo prestižo kalbiniams kodams skiriama skirtinga komunikacinė erdvė. Tipiška, kad standartiniai variantai asocijuojami su viešąja aplinka, su oficialiomis situacijomis, o tarmės ar kiti vernakulai vertinami kaip tinkami tik neviešai, neoficialiai komunikacijai. Kaip matyti iš pastarųjų metų tyrimų, tokios nuostatos itin ryškios Lietuvoje (Kliukienė 2010; Vaicekauskienė ir Sausverde 2012). Analizuojami tyrimo duomenys patvirtina tarmėms išimtinai skiriamą privačią erdvę, ne oficialią aplinką, o kituose kontekstuose tarmė atrodo nederama:

- (16) *šiaip manyčiau, kad ir tarmiškai kalbant ir oficialioje aplinkoje yra kaip ir nepridera taip kalbėti, dėl to, kad joje yra arba čia mūsų įsitikinimai arba tiesiog nusistovėjusi tokia tvarka jau, kad tarmiškas kalbėjimas yra draugų tarpe ir jis nėra skirtas ee būtent oficialiai aplinkai ir jis nederu. [Vaikinas 9, Telšiai]*
- (17) *Man tai kaip tik tas toks tarmiškumas prideda to tokio šilumo ir neoficialumo, kad nu.. savas žmogus maždaug. O o iš tikrųjų tarmiškai kalbėt, kad i viešoj erdvėj žiūrint kokia ta vieša erdvė – jeigu per rimtą minėjimą pradėsi ten tarmiškai kažką kalbėt tai yra nuu ne į temą. [Mergina 6, Telšiai]*

3.2. Kalbančiojo tarme stereotipas

Manoma, kad kalbinio, ypač neprestižinio, kodo gyvybingumą ir išlikimo priežastis patikimiau gali atskleisti ne tiek paties kodo vertinimai, kiek asociacijos su jį vartojančiais kalbėtojais. Nuo šeštojo XX a. dešimtmečio tarp sociolingvistų paplitęs, nors kartais ir kontraversiškai vertinamas (Garret 2010: 57-59), vadinamasis *kaukės* testas (Lambert et al. 1960) ir įvairios šio metodo modifikacijos buvo ir tebėra plačiai naudojamos netiesioginių kalbinių nuostatų tyrimams (Garret 2010; Kristiansen 2011). Daugiau pasąmoningos nei sąmoningos lietuvių moksleivių kalbinės nuostatos išryškėjo, vaizduojant stereotipišką kalbinės atmainos vartotojo portretą. Analizuojami mokyklose atlikto kortelių eksperimento duomenys (žr. 2 priedą) atskleidžia

Ramonienė, M. Tarmės socialinė vertė: Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos.
Taikomoji kalbotyra 2013 (2), www.taikomojikalbotyra.lt

moksleivių tarmių vertinimus, kuriuos pagal įprastas nuostatų tyrimuose semantinio diferencijavimo skales (Garret 2010: 55) galima suskirstyti į dvi grupes, rodančias socialinį pranašumą/viršenybę ir patrauklumą. Būtent šios dvi vertinamosios dimensijos dažniausiai išskiriamos nuostatų tyrėjų (Kristiansen 2011; Garret 2010; Carranza ir Ryan 1975 ir kt.). Socialiniu pranašumu laikomas kalbėtojų statusas, geras išsilavinimas, gero darbo turėjimas, turtingumas, svarbių, vadovaujančių pareigų užėmimas, kompetencija ir pan. Socialinį patrauklumą nusakančios savybės yra nuoširdumas, patikimumas, draugiškumas, malonumas, mielumas, linksmumas ir pan.

Daugybė tyrimų yra patvirtinę, kad kalbinių atmainų vertinimas nėra atsitiktinis, kad kalbiniai variantai paprastai siejami su visuomenės socialine stratifikacija ir socialinis pranašumas dažniausiai teikiamas kalbėtojams standartiniu, o ne vietiniu tarminiu variantu (Edwards 2006). Tad nestebina ir Lietuvos mokyklų moksleivių tarpe kalbančiųjų vaizdavimas nepriskiriant jiems savybių, rodančių aukštesnį socialinį statusą, geresnį išsilavinimą ar pan., kurios dažnai minimos vaizduojant kalbėtojo bendrinę kalba portretą. Tarkim, savybė „išsilavinęs“ kalbėtojui bendrine kalba priskirta daugelio moksleivių (79 proc.³), o apibūdinat kalbantįjį tarpe tik 5 proc. moksleivių parinko šią savybę. Atvirkščiai, kai kurie moksleiviai apibūdinami tarmiškai kalbantį kaip tik parinko savybę „neišsilavinęs“ (16 proc.). Savybių „vadovaujantis, turintis gerą darbą“, „pasiturintis“, kurias moksleiviai neretai parinko apibūdinti kalbantį bendrine kalba (atitinkamai 32 proc., 31 proc., 15 proc.), nė vienas neparinko tarpe kalbančiojo apibūdinimui. O pavyzdžiui, priešingą apibūdinimą „neturintis gero darbo“ 12 proc. moksleivių nurodė kaip stereotipišką kalbančiojo tarpe bruožą.

Kaip vieną ryškiausių kalbančiojo tarpe bruožų moksleiviai nurodė kaimietišumą (59 proc.), kurį neretai apibūdino kaip neigiamą (18, 20 pvz.), vengtina (19 pvz.) savybę, trukdantį geresnėms ateities perspektyvoms (21 pvz.):

- (18) *Nežinau, čia jau iš labai giliai viskas pareina, jeigu žmogus mieste pradeda šnekėti su tarpe, tai automatiškai reiškia, kad jis negyvena čia, mūsų mieste, reiškia, jis kažkur gyvena mažam kaimelyje, o mums dar kaimai asocijuojasi su visokiais tešlom, mėšlais, karvių melžimu ir neišprusimu, civilizacijos nebuvimu, dėl to ir prasideda tai, kad tu kaimietis esi, čia taip jau pasąmonėj viskas užkoduota. [Mergina 3, Klaipėda]*

- (19) *Gyvenau Kretingoj, tai būdavo taip, kad man mama sakydavo, būtinai, kai atvažiuosi į Klaipėdą į mokyklą, šnekėk normaliai, nes jeigu kalbėsi žemaitiškai, tai sakys, kad esi iš kaimo, tai irgi vat yra toks požiūris, kad jeigu šneka mieste žemaitiškai, tai jau būtinai jis yra kaimietis.*
- (20) *... kaimietis irgi, dėl to, kad dažniausiai miestuose žmonės užima paslaugų sektoriaus pareigas ir būtent šitos pareigos reikalauja oficialios literatūrinės kalbos, oo tarkim kokioj nors mokesčių inspekcijoj jau tarmiškai išgirst jau jau tikrai palaikytume arba kaimiečiu, arba visai.. nevykusiū žmogum. [Vaikinas 9, Telšiai].*
- (21) *Nežinau, čia vėl priklausė nuo situacijos, kurią aš susikūriau galvoj, tiesiog, jeigu nepažįstamas žmogus, aš pagalvočiau, kad jis iš savo kiemo neišėjęs, jeigu sugeba su manimi kalbėti, tiesiog savo na.. savo kiemo kalba tai, man tai atrodo, kad jis.. ribotas galimybes turi. [Vaikinas 7, Telšiai]*

Nuostatų tyrėjai yra pastebėję, kad su kaimo dialektais susijusios socialinės konotacijos yra pozityvesnės negu susijusios su miestų dialektais. Nors kaimo regionų tarmės turi menkesnį prestižą negu standartinis variantas, tačiau jos vertinamos palankiau nei miestietiški nestandartiniai variantai, kaimo tarmėse įžvelgiama žavesio, jomis kalbantys atrodo įdomesni, išskirtiniai kalbėtojai (Wilkinson 1965; Trudgill 1975, cit. pagal Edwards; Garret 2010: 54). Analizuojamuose moksleivių komentaruose, išsakytuose po kortelių eksperimento, taip pat galima matyti teigiamą nusiteikimą kaimo tarmėmis kalbančių, būtent kaimo gyventojų atžvilgiu, pvz.:

- (22) *Manau, svarbiausia būtų, kad tarmiškas žmogus yra įdomus, bent jau pačioj... tai ta tarmiška kalba jau nėra tokia įprasta, o įdomu pasiklaust, kai kitaip žmogus kalba ta tokia tarme; eee šiaip iš tikrųjų, kadangi ... taip šiltai ir nuoširdžiai kalba, ir tuo pačiu ir atrodo toksai linksmas. [Vaikinas 3, Klaipėda].*
- (23) *Ir man jie (kaime gyvenantys) tokie labai pozityvūs žmonės yra. [Vaikinas 1, Šiauliai]*
- (24) *Ir apskritai, <...> kvaila manyt, kad kaimietis yra vat neišsilavinęs ar panašiai, arba kad ir tas pats neturtingas, nu, tai nėra bloga kažkokia savybė, nes patys nuoširdžiausi, įdomiausi žmonės ir yra, vat ir iš kaimo paprasti tokie. [Vaikinas 1, Klaipėda]*

Kaip rodo atliktas tyrimas, tarmės Lietuvos miestų moksleivių labai dažnai siejamos su senamadiškumu (šią savybę kalbantiesiems tarme priskiria 42 proc. moksleivių), senatviškumu (priskiria 35 proc.):

- (25) ...senatviškas, nes kažkaip vis tiek tas stereotipas, kad senesni žmonės tarmiškai kalba.
 [Mergina 5, Panevėžys]
- (26) Taip pat senamadišks, nes puoselėjantis vis dar tradicijas. Ne ne nenori priimt naujų kažkoks... taip pat siaurų pažiūrų, nes nenori priimt naujųjų. [Vaikinas 1, Telšiai]
- (27) ...oo.. kad senatviškas dar pridėjau, dėl to, kad dažniausiai vyresnio amžiaus žmonės išlaiko būtent tarmines tradicijas, jie kalba tarmiškai, nes jie kitaip kalbėt kaip ir nebemoka. [Vaikinas 9, Telšiai]

Kalbinių nuostatų tyrimai rodo, kad nuostatos apima ne vieną vertinamąją dimensiją. Be minėtos socialinio statuso ir prestižo dimensijos, skirtingais metodais tiriant įvairių kalbinių atmainų vertinimus, nustatomas ne tik socialinis prestižas, bet ir socialinis patrauklumas, dažniausiai susijęs su solidarumu, kalbėtojų dorumu, patikimumu ir panašiomis teigiamomis savybėmis (Edwards 2006; Garret 2010). Tokius bruožus nusakyti tarmiškai kalbančio stereotipą yra nurodę didelė dalis tyrime dalyvavusių moksleivių. Galima palyginti kai kuriuos apibūdinimus, mokinių parinktus bendrine kalba kalbančių ir tarme šnekančių stereotipams nusakyti (žr. 1 lentelę). Kaip matyti, kalbantį tarme kalbėtoją miestų moksleiviai mato nuoširdesnį, šiltesnį, draugiškesnį, įdomesnį, mielesnį, linksmesnį negu kalbantį bendrine kalba.

1 lentelė. Socialinio patrauklumo apibūdinimas (procentais)

Savybė	Kalbantis bendrine kalba	Kalbantis tarme
nuoširdus	10 %	55 %
šiltas	6 %	55 %
draugiškas	13 %	36 %
fainas	4 %	19 %
linksmas	8 %	41 %
mielas	8 %	27 %
įdomus	38 %	59 %

Komentuodami savo pasirinkimą moksleiviai aiškino, kodėl jie pasirinko vienokius ar kitokius apibūdinimus, pabrėždami jau minėtus teigiamus bruožus: išskirtinumą, įdomumą (24 pvz.) nuoširdumą (24, 31, 32 pvz.), šiltumą (29, 30, 32 pvz.), artimumą (29, 30 pvz.), draugiškumą (33 pvz.), linksmumą (33 pvz.) ir pan.:

- (28) *Aš dar pažymėjau, kad tai yra labai labai įdomūs žmonės dėl to, kad jie įdomūs vien savo tarme. Ta prasme, jau mums klausantis, nežinau, suvalkiečio, dzūko, nesvarbu kokio, klausais ir vien įdomu vien dėl jų žodžių, gal tokių, kokių neturime mes, vat čia vienas dar iš tokių.* [Mergina 1, Šiauliai]
- (29) *Man tai kaip tik tas toks tarmiškumas prideda to tokio šiltumo ir neoficialumo, kad nu.. savas žmogus maždaug.* [Mergina 6, Telšiai]
- (30) *... žemaičių tarmė suteikia tokio šiltumo mūsų tarpe, kai mes ją visi laikom kaip sava, mūsų beveik pagrindinis kaip ir kalba identitetas.* [Vaikinas 9, Telšiai]
- (31) *Nuoširdus, šneka, kaip moka.* [Vaikinas 3, Panevėžys]
- (32) *Nu, pavyzdžiui, pas mus literatūros mokytojas, kaip jis kalba žemaitiškai, mum labai jis atrodo nuoširdžiai, toks labai jis šiltas žmogus iš karto, taip gera su juo bendraut.* [Vaikinas 1, Panevėžys]
- (33) *Mano kaip tik šitas buvo pats pozityviausias lyginant su praeitais dviem, nes aš kaime tikrai nemažai esu laiko praleidęs, ten ir su tėvais, ir giminių labai daug yra, žinau, kad ten žmonės yra mieli ir draugiški, ir įdomūs, ir darbštūs, ir linksmi, aš jais, jie labiau patikimi negu man negu miesto žmonės, ir malonūs, ir nuoširdūs, bet vienintelius tokius du turiu, vienas yra nenusileidžiantis, kitas yra toks kaip ir ne iš mano patirties, o stereotipinis, kad neturintis gero darbo.* [Vaikinas 1, Utena]

4. Išvados ir diskusinės pastabos

Miestų jaunimo nuostatos tarmės atžvilgiu atskleidė tiek atvirąjį, tiek paslėptąjį tarmių prestižą. Atvirai išsakomas tarmės menkesnis prestižas ir menkesnė socialinė vertė palyginti su bendrine kalba, gana griežtai apibrėžiamos tarmės vartojimo ribos, susijusios tik su privačia, neoficialia komunikacija. Nevienodai moksleivių vertinamas tarmės estetiškas patrauklumas: vieniems tarmės atrodo gražios, patrauklios savitumu, emociingumu, turtingumu, kiti moksleiviai tarmes laiko negražiomis, grubiomis, netaisyklingomis kalbinėmis atmainomis. Netiesioginis vertinimas, nusakant kalbančiojo tarmę stereotipinę charakteristiką, išryškino gana teigiamą paslėptąjį tarmių prestižą. Nors tarmė kalbantys neišskiriami viršesniu statusu ir socialine galia, nors tarmiškai bendraujantys dažniausiai matomi kaip kaimo aplinkos žmonės, nešiuolaikiški, susiję su senoviškomis tradicijomis, tačiau itin pabrėžiamas tarmė kalbančiųjų socialinis patrauklumas, išryškinama su tarmė siejama socialinio solidarumo dimensija ir atsispyrimo

Ramonienė, M. Tarmės socialinė vertė: Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos. *Taikomoji kalbotyra* 2013 (2), www.taikomojikalbotyra.lt

standartizacijai žavesys. Tad tyrimo rezultatai rodo dar nenuslopusio tarmių gyvybingumo tendencijas.

Prieš daugelį metų įvairių tyrėjų buvo prognozuojama, kad tarmės išnyks, niveliuosios, bus pakeistos bendrinėmis kalbomis ir pan., tačiau šios prognozės nepasitvirtino (Edwards 2010). Nedaugelyje Europos šalių tarmės visiškai iš vartosenos išstūmė standartinės kalbos. Kaip vienas ryškiausių tokių pavyzdžių kartais nurodoma Danija (Kristiansen 1998; Pedersen 2003). Kai kurie lietuvių kalbininkai tebepranašauja lietuvių tarmių išnykimą moderniam pasaulyje (Piročkinas 2012). Suprantama, geografinis mobilumas, urbanizacija ir globalizacija neišvengiamai skatina dialektų kontaktus, tarmių niveliaciją ir nykimą ir to neįmanoma sulaikyti. Tačiau Norvegijos ir kai kurių kitų toleruojančių tarmes įvairiose komunikacinėse erdvėse šalių pavyzdžiai rodo, kad lingvistinei homogenizacijai įmanoma pasipriešinti ir išlaikyti kalbinę įvairovę, sąmoningai ugdant kalbinę toleranciją ir kalbines nuostatas (Trudgill 2002: 29-32). Kalbinė ideologija neatsiranda savaime, nuostatos nėra pasirenkamos asmeniškai, o susiformuoja veikiamos sociopolitinių veiksnių (Wardhaugh 1987: 2-3; Saville-Troike 1990: 181-182). Jeigu suvokiama esama sociolingvistinė situacija, jeigu kalbinėje bendruomenėje esama potencialios ir nuosekliai siekiama aiškių kalbos politikos tikslų, dažnai juos galima įgyvendinti. Atliktas tyrimas parodė, kad Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos nėra nepalankios tarmių išlikimui. Galima manyti, kad visuomenėje esama pagrindo stiprinti socialinę vertę tarmių, kurios pripažįstamos kaip simbolizuojančios vietinę tapatybę, kaip turinčios stiprų socialinio patrauklumo užtaisą.

Literatūra

- Aliūkaitė, D. 2007. *Tarminis kalbėjimas ir bendrinė kalba: objektyviųjų ir subjektyviųjų skirtumų kultūrinė vertė*. Daktaro disertacijos rankraštis. Vilniaus universitetas.
- Aliūkaitė, D. 2008. Tarmiškai kalbančio žmogaus stereotipai: apriorinės eilinių kalbos bendruomenės narių nuostatos. *Respectus Philologicus* 14 (19): 23–45.
- Bitinaitė, R. 2009. *Kalbinių kodų kaita šnekamojoje lietuvių kalboje: Uteniškių patarmė*, Bakalauro darbas. Vilniaus universitetas: Lietuvių kalbos katedra.
- Carranza, M. and E. B. Ryan. 1975. Evaluative reactions of bilingual Anglo- and Mexican American adolescents towards speakers of English and Spanish. *International Journal of the Sociology of Language* 6: 83–104.
- Cooper, R.L. and J.A. Fishman. 1974. The study of language attitudes. *International Journal of the Sociology of Language* 3: 5–20.

Ramonienė, M. Tarmės socialinė vertė: Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos. *Taikomoji kalbotyra* 2013 (2), www.taikomojikalbotyra.lt

- Dal Negro, S. 2008. Survival strategies of local languages in Italy. *Sociolinguistica* 22: 12–139.
- Edwards, J. Language attitudes. 2006. *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Vol. 6. Second edition. K. Brown (ed.). Amsterdam and Boston, MA: Elsevier. 324–331.
- Giles, H. and N. Coupland. 1991. *Language: contexts and consequences*. Buckingham: Open University Press.
- Garret, P. 2010. *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jahr, E. H. 2008. On the reasons for dialect maintenance in Norway. *Sociolinguistica* 22: 157–170.
- Jančiauskaitė, R. 2006. Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto studentų požiūrio į tarmių vartoseną tyrimas. Bakalauro darbas. Vilniaus universitetas: Prancūzų filologijos katedra.
- Jaszczolt, K. 2009. Default semantics. *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. B. Heine and H. Narrog (eds.). Oxford: Oxford University Press. 193–221.
- Kalnius, P. 2007: Regioninių tapatumų judėjimo prieštaros dabartinėje Lietuvoje. *Lituanistica* 3: 92–112.
- Kalnius, P. 2007a. Žemaičių etniškumas: esamas ar konstruojamas? *Tautosakos darbai* 34: 15–31.
- Kliukienė, R. 2010. Tarmės mieste: mokėjimas, vartojimas ir kalbinės nuostatos. *Miestai ir kalbos*. M. Ramonienė (moksl.red.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 91-105.
- Kristiansen, T. 1998. The role of standard ideology in the disappearance of the traditional Danish dialects. *Folia Linguistica* 32 (1–2): 115–130.
- Kristiansen, T. 2011. Attitudes, ideology and awareness. *The SAGE Handbook of Sociolinguistics*. R. Wodak, B. Johnstone and P. Kerswill (eds.). London: SAGE Publications. 265–279.
- Ladegaard, H. J. 2000. Language attitudes and sociolinguistic behaviour: exploring attitude-behaviour relations in language. *Journal of Sociolinguistics* 4 (2): 214–233.
- Lambert, W., R. Hodgson, R. Gardner and S. Fillenbaum. 1960. Evaluational reactions to spoken languages. *Journal of Abnormal and Social Psychology* 60: 44–51.
- Milroy, J. 2007. The ideology of standard language. *The Routledge Companion to Sociolinguistics*. C. Llamas, L. Mullany and P. Stockwell (eds.). London: Routledge. 133–139.
- Pedersen, I. L. 2003. Traditional dialects of Danish and the de-dialectalization 1900–2000. *International Journal of the Sociology of Language* 159: 9–28.

Ramonienė, M. Tarmės socialinė vertė: Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos. *Taikomoji kalbotyra* 2013 (2), www.taikomojikalbotyra.lt

- Prūsaitytė, M. 2012. *Marijampolės apskrities jaunimo nuostatos bendrinės kalbos ir tarmės atžvilgiu*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas: Litanistinių studijų katedra.
- Oppenheim B. 1982. An exercise in attitude measurement. *Social Psychology: a practical manual*. G. Breawell, H. Foot and R. Gilmour (eds). Basingstoke: Macmillan. 38–56.
- Perloff, R. 2008. *The Dynamics of Persuasion: communication and attitude in the 21st century*. Third edition. New York: Erlbaum.
- Piročkinas, A. 2012. Senoviškumo saugojimas turi ribas. *Dialogas* 28. 2012-08-09. <http://www.dialogas.com/laikrastis//28/kiek-imanoma-issaugoti-tarmes/> Žiūrėta 2012-12-29.
- Ramonienė, M. 2006. Nuostatos dėl bendrinės kalbos ir tarmės: Joniškėlio atvejis. *Kalbos kultūra* 79: 137–148.
- Rutytė, M. 2009. *Mažeikių miesto gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas: Litanistinių studijų katedra.
- Ramanauskaitė V. 2008. *Rokiškio gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas: Litanistinių studijų katedra.
- Sarnoff, I. 1970. Social attitudes and the resolution of motivational conflict. *Attitudes*. M. Jahoda and N. Warren (eds.). Harmondsworth: Penguin. 279–284.
- Savillle-Troike, M. 1990. *The Ethnography of Communication. An Introduction*. Oxford: Basil Blackwell.
- Stundžytė, M. 2013. *Mokytojų ir mokinių nuostatos kalbinės įvairovės atžvilgiu*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas: Litanistinių studijų katedra.
- Trudgill, P. 2002. *Sociolinguistic Variation and Change*. Edinburg: Edinburg University Press.
- Trudgill, P. 1975. *Accent, Dialect and the School*. London: Edward Arnold.
- Vaicekaskas, K. 2012. *Kalba kaip tapatybės raiškos priemonė: Lietuvos moksleivių tyrimas*. Bakalauro darbas. Vilniaus universitetas: Sociologijos katedra.
- Vaicekaskienė L. ir Ė. Sausverde. 2012. Lietuvos tarmių rezervatas. Socialiniai ir geografiniai tarmės mobilumo ribojimai tiesioginių tyrimų duomenimis. *Taikomoji kalbotyra* 1. <http://taikomojikalbotyra.lt/azalija.serveriai.lt/lt/2012/12/lietuvos-tarmiu-rezervatas-socialiniai-ir-geografiniai-tarmes-mobilumo-ribojimai-tiesioginiu-tyrimu-duomenimis>.
- Wilkinson, A. 1965. *Spoken English*. Educational Review 17, supplement.

Tarmės socialinė vertė: Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos

Meilutė Ramonienė

Santrauka

Daugumoje Europos šalių vyraujanti kalbų standartizacijos ideologija palaiko menkesnę tarmių socialinę vertę palyginti su standartine kalba. Visuomenės elito, žiniasklaidos, valstybės administravimo, viešosios vartosenos kalbinė atmaina – bendrinė kalba, dažnai yra vertinama kaip ideali ar bent tinkamesnė daugeliui kalbos vartojimo sričių negu vietinės tarmės. Šiame straipsnyje tiriama Lietuvos situacija, analizuojamos Lietuvos miestų vyresniųjų klasių moksleivių kalbinės nuostatos tarmių atžvilgiu. Nagrinėjant duomenis, surinktus vykdant projektą „Lietuvių kalba: idealai, ideologijos ir tapatybės lūžiai, 2010–2013“, devynių Lietuvos miestų (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Telšių, Utenos ir Vilniaus) mokyklose organizuotų grupių diskusijų ir eksperimento medžiagą, analizuojama tarmių socialinė vertė. Tyrimas atskleidė tiek atvirąjį, tiek paslėptąjį tarmių prestižą. Atvirai išsakomas tarmės menkesnis prestižas ir menkesnė socialinė vertė palyginti su bendrine kalba, gana griežtai apibrėžiamos tarmės vartojimo ribos, susijusios tik su privačia, neoficialia komunikacija. Kita vertus, netiesioginis vertinimas, nusakant kalbančiojo tarme stereotipinę charakteristiką, išryškino gana teigiamą paslėptąjį tarmių prestižą. Nors tarme kalbantys neišskiriami viršesniu statusu ir socialine galia, nors tarmiškai bendraujantys dažniausiai matomi kaip kaimo aplinkos žmonės, nešiuolaikiški, susiję su senoviškomis tradicijomis, tačiau itin pabrėžiamas tarme kalbančiųjų socialinis patrauklumas, išryškinama su tarme siejama socialinio solidarumo dimensija ir atsispyrimo standartizacijai žavesys. Galima teigti, kad tyrimo rezultatai parodė dar nenuslopusio tarmių gyvybingumo tendencijas.

The social value of a dialect: linguistic attitudes of young people in Lithuanian cities

Meilutė Ramonienė

Summary

Language standardization ideology prevailing in most European countries sustains a lower social value of dialects in comparison to the standard language. The linguistic variety of social elite, media, public administration, and public use – the standard language – is often rated as ideal or at least more adequate for most domains of language use than local dialects. This paper investigates the situation in Lithuania, analyzes linguistic attitudes towards dialects of upper-secondary school students in Lithuanian cities. The data gathered in the context of the project “Lithuanian language: ideals, ideologies and identity shifts, 2010-2013” group discussions organized in schools of nine Lithuanian cities (Alytus, Kaunas, Klaipėda, Marijampolė, Panevėžys, Šiauliai, Telšiai, Utena and Vilnius) as well as the experimental data, is analyzed for the social value of Lithuanian dialects. The research revealed both overt and covert prestige of dialects. The overtly declared prestige of a dialect is weak and the social value is lower when comparing to the standard language. Moreover, the usage of a dialect is fairly strictly limited and involving only a private sphere, non-official communication. On the other hand, an indirect evaluation when describing stereotypical characteristics of a dialect speaker has shown a rather positive covert prestige of the dialects. Even though dialect speakers are not distinguished by a superior status or social power and are most often seen as coming from a rural environment, which is not modern and associated with old traditions, social attractiveness of a dialect speaker is specifically emphasised, also the dimension of social solidarity and resistance to standardization associated with a dialect is highlighted. The results of the research point out some tendencies of the (not yet extinguished) vitality of dialects.

Įteikta 2013-07-20

Priedai

1. Savybių sąrašas:

NUOŠIRDUS	NENUOŠIRDUS
ŠILTAS	ŠALTAS
MALONUS	NEMALONUS
DRAUGIŠKAS	NEDRAUGIŠKAS
FAINAS	NEVYKĘS
LINKSMAS	NIŪRUS
SĄMOJINGAS	NYKUS
MIELAS	NEMIELAS
LIEVAS	KIETAS
ĮDOMUS	NUOBODUS
ATSAKINGAS	NEATSAKINGAS
PATIKIMAS	NEPATIKIMAS
PROTINGAS	NEPROTINGAS
GABUS	NEGABUS
SIEKiantis tikslo	FLEGMATIŠKAS
DARBŠTUS	TINGUS
PASITIKINTIS SAVIMI	NEPASITIKINTIS SAVIMI
RYŽTINGAS	NENUSPRENDŽIANTIS
RIMTAS	NERIMTAS
IŠSILAVINĘS	NEIŠSILAVINĘS
SĖKMINGAS	NESEKMINGAS
PASITURINTIS	NETURTINGAS
TURINTIS GERĄ DARBĄ	NETURINTIS GERO DARBO
MIESTIETIS	KAIMIETIS
ŠIUOLAIKIŠKAS	SENAMADIŠKAS
JAUNATVIŠKAS	SEMATVIŠKAS
VADOVAUJANTIS	NUSILEIDŽIANTIS
PLAČIŲ PAŽIŪRŲ	SIAURŲ PAŽIŪRŲ

2. Eksperimento stereotipų iliustracijos

¹ Norvegijos Švietimo įstatyme teigiama:

„Forms of Norwegian in primary and lower secondary Education The municipality issues regulations concerning which form of the Norwegian language (Bokmål or Nynorsk) shall be the primary form in any given school. The primary form of Norwegian shall be used for written teaching and for written work. From grade 8 onwards, pupils themselves choose which primary written form of Norwegian they wish to use. In the oral instruction, pupils and teaching staff decide themselves which form of the language they will use. However, in their choice of words and mode of expression, the teaching staff and the school leaders shall as far as possible take the spoken form used by the pupils into account. The parents decide the form of Norwegian.“ Act of 17 July 1998 no. 61 relating to Primary and Secondary Education and Training (the Education Act) Section 2-5.

http://www.european-agency.org/country-information/norway/norwegian-files/Education_Act_Norway.pdf

² Straipsnyje „Senoviškumo saugojimas turi ribas“, publikuotame nepriklausomame švietimo laikraštyje „Dialogas“ Nr. 28 (2012-08-09) lituanistas prof. Arnoldas Piročkinas teigia, kad „[L]ietuvių kalbos atsparos šerdis yra stipri ir efektyvi bendrinė kalba, ne tarmės. Jos savo vaidmenį atliko – išmaitino bendrinę kalbą kūdikystės metais. Dabar joms lieka tik garbinga karšatis. Karšatis be pretenzijų šeiminkauti kalbos ūkyje šalia bendrinės kalbos.“

Žr. <http://www.dialogas.com/laikrastis//28/kiem-imanoma-issaugoti-tarmes/>

³ Procentai skaičiuoti nuo savybę parinkusių mokinių skaičiaus.